

SCHELLING: O PRIMJENI SISTEMA TRANSCENDENTALNOG IDEALIZMA

MAJA HUDIČEK
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
mhudicek@m.ffzg.hr

Ljudi su previše ustaljeni u starim istinama. Nemaju povjerenja u novi sistem, što se vidi po tome da on kod njih neprestano nailazi na proturječenje. Proturječe mu jer pred njih dovodi nove istine, koje prouzrokuju nove probleme s kojima se nikada prije nisu susreli. Sama upotreba riječi proturječiti u ovom kontekstu znači da taj sistem još uvijek nije primijenjen jer kad bi bio, onda se ne bi govorilo o tome da mu se proturječi. Moguće je, doduše, da ljudi unaprijed vide što bi mogao postaviti u svijet. To je razlog zbog kojeg mu proturječe, a da uistinu nije primijenjen. Riječ je o tome da mu proturječe samo nefilozofi. Filozof nikada neće proturječiti novom sistemu. On će ga objeručke prihvatiti i poželjeti mu dobrodošlicu jer zna da je potreban. Nefilozofi ne žele prihvatiti novi sistem jer je toliko nov da u njima prouzrokuje strah i to zbog toga što unaprijed vide posljedice koje iz njega proizlaze, no to nisu negativne posljedice, već one zbog kojih će sve biti drugačije. One će ih navesti na izlazak iz ustaljenosti, a ono novo što donose jest ono što u njima prouzrokuje strah jer će ih baciti u nešto njima savim nepoznato, a ne jer će te posljedice uništiti njihove živote. One su goleme jer prijetu izmijeniti sve što je čovjeku do sad bilo znano. Nefilozofi se žele i vole osjećati ugodno, zbog čega ne žele prihvatiti novosti koje bi mogle uznemiriti tu ugodu. Zbog toga oni koče primjenjivanje novog sistema. Novi sistem može nailaziti na proturječenje čak i kod onih ljudi koji su zaista sposobni uvidjeti ili osjetiti njegove dokaze i to se događa zbog toga što ga nisu sposobni apstrahirati iz mnoštva novih problema koji su nastali ustaljivanjem nove perspektive koju je za sobom donio. To su ljudi koji se nalaze na pola puta između nefilozofa i filozofa. Oni imaju dovoljnu razinu svijesti da uvide dokaze novog sistema, ali u njima manjka spoznajnih moći pomoću kojih će ga istinski krenuti primjenjivati. Tijekom njihovog djelovanja on već je primijenjen, ali samo djelomično i to zato što su sposobni zaista uvidjeti ili osjetiti njegove dokaze, no nisu sposobni primijeniti ga. Primjena novog sistema, naime, polazi od osobnog života čovjeka. On je uistinu primijenjen samo onda kada ga pojedini čovjek krene primjenjivati, no prvo ga treba prihvatiti. Taj novi sistem jest sistem trans-

cendentalnog idealizma, a u nastavku zbog lakšeg izričaja koristit ću se riječju *sistem* ili *novi sistem*, no ako uvidim da je potrebno naglasiti o kakvom je točno sistemu riječ, onda ću napisati *sistem transcendentalnog idealizma*.

Ljudi koji mogu zaista uvidjeti dokaze novog sistema, ali mu bez obzira na to proturječe, odnosno oni za koje sam iznad napisala da se nalaze između nefilozofa i filozofa, polaze sa stajališta skepse i intelektualnih nesposobnosti. Ne mogu ga apstrahirati iz nereda novouspostavljenih pojedinačnih problema koje je stvorio. Vide da je ovdje, ali zbog toga što se nalazi između preostalih pojedinačnih problema i njega smatraju problematičnim. Djelomično je to zbog toga što se odbijaju suočiti s novim istinama za koje unaprijed mogu vidjeti da bi ih donio i djelomično jer ga ne mogu precizno raspoznati među preostalim problemima koji se nalaze oko njega. Radije će se zbog toga vratiti svojim ustaljenim istinama kojih su već dobro svjesni i u kojima se osjećaju sigurno, nego krenuti u istraživanje novih mogućnosti mišljenja. Imaju, usto, i poteškoća s preciznim objašnjavanjem samima sebi što točno taj novi sistem i njegove posljedice jesu. To mogu samo filozofi.

Schelling u predgovoru *Sistema transcendentalnog idealizma* kaže jednu zanimljivu stvar kada govori o ljudima koji se nalaze na pola puta između nefilozofa i filozofa i u nastavku ću se koristiti riječju *ljudi*. Piše o tome kako „snagu dokaza (novog sistema) ne mogu poreći”¹ i već u idućem dijelu rečenice kaže da usto oni također „ne znaju ništa što bi bilo izvjesno i evidentno da to postave na mjesto onih principa (novog sistema)...”² Dakle, boje se posljedica koje unaprijed vide da bi ih sistem mogao donijeti jer prijete da izmijene njihove živote i istovremeno ne znaju ništa što bi mogli postaviti na mjesto njegovih principa, a da bi bilo izvjesno i evidentno. Principi sistema transcendentalnog idealizma nejasni su kada su još uvijek skriveni. Kako bi postali otkriveni, oni se moraju poput sistema transcendentalnog idealizma isto apstrahirati. Ljudi mogu krenuti tim putem, ali im u suštini taj poduhvat neće uspjeti jer im za njega nedostaje znanja. Zato što su im ti principi toliko nejasni, postoji mogućnost da na njihovo mjesto stave nešto što će njima biti izvjesno i evidentno, neke očite principe, koje će moći apstrahirati prije nego principe sistema transcendentalnog idealizma. Ti očiti principi trebali bi dijeliti svojstva s ovim nejasnim principima ako želimo da dođe do istinske primjene sistema transcendentalnog idealizma. Nije moguće da postoje dvije kategorije principa koje su jednake pa onda shodno tome i stvore dva jednaka sistema. Nije ni moguće zamijeniti dvije različite kategorije principa, postaviti ih tako izmijenjene u temelje sistema za koje je predodređeno da se dotiču različitih stvari i očekivati da na taj način iz prvog skupa principa

1 Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph, „Predgovor”, u: Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph (ur.), *Sistem transcendentalnog idealizma*, Naprijed, Zagreb, 1965., str. 7.

2 Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph, *Sistem transcendentalnog idealizma*, str. 7.

nastane sistem, koji je bio predodređen da iz njega nastane prije nego je došlo do izmjene njegovih principa i da se s drugim skupom principa dogodi isto. Zbog toga, kada bismo na mjesto principa sistema transcendentalnog idealizma stavili principe koji su očiti, onda bi iz njih nastao sistem koji će se po svojim karakteristikama u potpunosti razlikovati od onog sistema koji je na početku bio predodređen da iz ovih nejasnih principa nastane, odnosno od sistema transcendentalnog idealizma. Čini mi se da Schelling spominje mogućnost postavljanja nečega izvjesnog i evidentnog na mjesto principa sistema i da ljudi, usto što se boje posljedica novog sistema, nisu sposobni ni nešto očito provesti u djelo, kao zajedljivi podsmijeh nesposobnostima običnog čovjeka. Ne bi došlo ni do kakvih promjena ako bi se na mjesto principa sistema transcendentalnog idealizma postavilo nešto izvjesno i evidentno ili bar ne do onakvih promjena kakve su se očekivale da do njih dođe iz nejasnih principa sistema transcendentalnog idealizma, odnosno toga da oni stvore točno određeni sistem transcendentalnog idealizma o kojem ovdje pišem, a ne neki drugi sistem. Poanta je njegovih nejasnih principa upravo da zato što su osebujni i stvaraju njega novog ne budu izvjesni i evidentni i da ih se zbog toga ne može odmah uočiti i spoznati jer je potrebno određeno znanje da ih se uspješno apstrahira, a nakon toga uspješno i on sam primijeni. Ta zamjedba mi je bila dovoljno zanimljiva da me navede na to da iz nje izvedem Schellingov šarm i intelektualnu veličinu.

Iduća zanimljiva zamjedba mi je očiti utjecaj Heraklitovih osvrta na osjetila tijekom Schellingove razrade mišljenja o ljudima koji su na različitim razinama mogućnosti prihvaćanja novog sistema. Izgleda kao da je za tu razradu uzeo Heraklitov prvi fragment koji glasi: „no za taj zbor otoga tu bijućeg vazda bez sluha nahode se ljudi i prije nego čuju i čuvši ono prvotno; bivajućih dočim svijeh shodno tom zboru otom tu neiskusnima nalikuju, okušavajući se i u riječima i u tvorinama takovima, kroz kakove ja vodim shodno bivi razsvajajući svako i kazujući kako se ima (kako mu je biti). Otim pak ostalim ljudima ostaje skriveno sve što probuđeni govore, baš kao štokoliko san uživajući nakon toga (pri tom) zaboravljaju.”³ Ne bih rekla da je Schelling direktno preuzeo Heraklitova razmišljanja, već je u njegovim razmišljanjima prije riječ o analogu Heraklitovih razmišljanja zato što Schelling, kada opisuje ljudske mogućnosti i nemogućnosti tijekom uviđanja dokaza i primjene novog sistema, navodi srednji tip ljudi između onih koji su ga sposobni primijeniti i onih koji nisu. Sastavlja redosljed prema kojem ljudi koriste svoje sposobnosti na različitim razinama, dok kod Heraklita razmišljanja u tom obliku nema. On samo kaže da ljudi ne mogu ili nisu sposobni koristiti se svojim osjetilima koja omogućuju umsku spoznaju na način da vide ono svima zajedničko, no opet tu može biti riječi o tome je li to tako jer

ga ne žele spoznati jer bi ih taj čin neminovno izbacio iz njihovih subjektivnih istina koje im prouzrokuju ugodu ili to nisu sposobni učiniti radi toga što su previše tjelesni? Može se na taj način govoriti i o novom sistemu kod Schellinga – ne žele li ga ljudi primijeniti zbog toga što bi ih taj čin neminovno izbacio iz njihovih subjektivnih istina, zbog čega ga svjesno odbacuju kao legitimnog ili su zbog svoje tjelesnosti duboko ispod bilo kakvih mogućnosti da ga ikad apstrahiraju? Ima analogija i između Schellingovog sistema i Heraklitovog vječnog ognja. Sistem je novi jer bi njegovo uvođenje dovelo do novog stanja stvari, dok je vječni oganj ono što se nalazi u suštini svega što jest i prouzrokuje neprestano izmjenjivanje svega. Mogle bi se povući paralele s time da, zbog toga što vječni oganj prouzrokuje neprestano izmjenjivanje svega, on shodno tome prouzrokuje neprestano izmjenjivanje istina. Sistem kod Schellinga nije sveobuhvatan na taj način, no on je jedan koji dovodi novu istinu i kada ju dovede, on će biti taj koji će se nalaziti u suštini svega što jest. Izgleda kao da Schelling u svojim razradama o primjeni sistema transcendentalnog idealizma samo detaljnije razrađuje ono što znamo od Heraklita i iz tih razmišljanja daje sasvim plauzibilne dedukcije.

Filozof ima, uz primjenu novog sistema, zadatak da se ne boji posljedica koje iz njega proizlaze i da riješi teškoće na koje će u svojoj primjeni neupitno naići. Zadnji je dio rečenice općenit, što znači da novi sistem postoji – nije ni nestao niti će nestati – no to što postoji nije jedini uvjet njegove primjene. Ljudi su ti koji imaju odlučujuću riječ u tome hoće li on biti primijenjen ili ne. Da bi došlo do njegove primjene, njega prvo pojedinac treba prihvatiti, a onda pojedinac treba krenuti u čin apstrahiranja kako bi ga na taj način doveo do razine ljudskih spoznajnih mogućnosti. To jedino mogu filozofi. Htjela sam samo ovdje dati dokaz da, s obzirom na to što je tvrdnja *da riješi teškoće na koje će u svojoj primjeni neupitno naići* općenita, to znači da se tiče svih ljudi koji postoje jer novi sistem stavlja u položaj uzvišeniji od ljudskog roda, no zbog razlika u intelektualnim sposobnostima ljudi, on neće na isti način zbog te raznovrsnosti u svakom pojedinom slučaju biti primijenjen. Zbog toga što filozof, od svih ljudi koji postoje i koji su potrebni za primjenu novog sistema, jedini ima znanje potrebno za njegovo dovodenje do ljudskih spoznajnih mogućnosti, on jedini i ima zadatak da riješi teškoće na koje će sistem naići kod svoje primjene, i to kada će u tom činu sudjelovati i taj sam filozof i drugi filozofi i drugi ljudi koji se odluče okušati u filozofijskim istraživanjima. Uloga filozofa je, osim toga, stvoriti pogodnu atmosferu za njegovo prihvaćanje na način da kada ono bude izvršeno, on će biti legitimno polazište za rješavanje svih problema znanja i isto omogućiti rješavanje zbog njega novomogućenih problema znanja. Osim toga što je potrebno sistem transcendentalnog idealizma na ovaj način poopćiti, potrebno je istovremeno razumjeti da tijekom svojeg poopćivanja on nije jedini način pomoću kojega ljudi rješavaju probleme znanja. Zbog toga kada su njegovo prihva-

ćanje i poopćivanje još uvijek u poveljama, treba imati na umu da zbog toga što je nov, to sigurno znači da postoje stariji načini rješavanja problema znanja koji su puno duže u upotrebi pa su zbog toga i ukorjenjeniji u društvu od sistema transcendentalnog idealizma. Treba, prema tome, raščistiti i okolinu od onih načina rješavanja problema znanja koji će novom sistemu samo biti prepreka u njegovom istinskom primjenjivanju. Dobar je početak u tom činu pokazati na koji način je sistem transcendentalnog idealizma učinkovitiji način rješavanja problema znanja i koje točno novosti on donosi te gdje i kako se one mogu primijeniti. To, uostalom, i jest ono što Schelling čini u djelu *Sistem transcendentalnog idealizma*. Filozof, nadalje, treba imati ispravan moralni kompas, koji mu jedini na taj način kalibriran može reći da je on odgovoran za smjer u kojem se kreće intelektualni razvoj društva i čovjeka. To je uloga koju prihvaća onog trenutka kada shvati da je predodređen da se bavi filozofijom. Zbog toga treba ozbiljno shvatiti svaki zadatak koji mu je zadan za provedbu jer ako ih shvati olako, to može biti samo pogubno za društveni razvoj. Po svemu sudeći, filozofi su iznimni, ali i rijetki ljudi koji se žele uhvatiti ukoštac s onim temeljnim s čime se drugi ljudi ne žele uhvatiti ukoštac. Sposobnost koju filozofi posebno trebaju njegovati, ako žele biti uspješni u svojim naumima, jest apstrahiranje. To je općenito govoreći istina, no posebno je važna za ovu epizodu. *Hrvatska enciklopedija* ovako govori o apstrakciji:

- a) Apstrakcija je misaoni proces kojim se iz neke cjeline izoliraju pojedini predmeti radi njihova promatranja.
- b) Apstrakcija je uopćavanje bitnih aspekata neke pojave tako što se zanemaruju njezina nebitna svojstva ili posebne, slučajne odlike.
- c) Apstrakcija je pojmovno oblikovanje neposrednih sadržaja koji su dani osjetilima.

Rezultat apstrakcije je pojam pri čemu se ono što se apstrahira razlikuje od onoga od čega se ono apstrahira. Bez mogućnosti apstrakcije ne bi bio moguć nikakav općeniti izričaj, a time ni govor o kategorijalnome jedinstvu bilo kojega područja spoznaje.⁴

Ako filozofi žele biti uspješni u filozofiranju i da sistem uistinu bude primijenjen, oni moraju biti sposobni za svaku apstrakciju. Različiti vidovi definicije apstrakcije predstavljaju dobru nit vodilju kod početaka razmatranja principa sistema transcendentalnog idealizma. U ovom obliku kako sam ih navela sa svojim diskretnim razlikama svakako idu ukorak sa samim sistemom transcendentalnog idealizma i njegovim principima, koji su različiti jedno od drugoga pa zbog toga i traže diskretnu razliku u misaonom procesu tijekom njihovih

apstrahiranja. Trebaju se ovdje i odstraniti sva istraživanja koja ulaze u ono pojedinačno jer je pojedinačna preokupacija ono nešto sasvim drugo od apstrahiranja. Ako bi se ovdje ušlo u pojednačavanje, to bi onda samo bio početak kretanja pogrešnim putem mišljenja. Apstrahiranje se možda na početku čini kao ulazak u pojedinačno jer je riječ o tome da se iz cjeline izvlači samo dio koji je potreban, no to nije pojednačavanje, već poopćavanje. Kada se apstrahira principi, to znači da se njega jednog poopćava, a ne da se njega jednog izvlači kao takvog iz nereda prouzrokovanog mnogim drugim principima da kao takav postoji. Prve dvije definicije koje sam navela najviše mi upadaju u oči kao analogne. Prvu bih iskoristila kao opis čina apstrahiranja sistema transcendentalnog idealizma, a drugu kao opis čina apstrahiranja njegovih principa. Njegovi principi nalaze se okruženi principima koji nemaju veze sa sistemom transcendentalnog idealizma. Jednom kada se oni apstrahiranjem poopće, tim činom oni se poopćavaju kao principi sistema transcendentalnog idealizma koji se zatim tako nastao dovodi među nered prouzrokovan svim sistemima koji postoje iz kojeg je sad njega potrebno apstrahirati. Zbog toga što sistem iziskuje nižu razinu poopćivanja od njegovih principa, čini mi se kao dobar potez drugu definiciju koja je općenitija od prve uzeti kao opis čina apstrahiranja principa.

Svaki filozof uz ovladavanje sposobnosti apstrahiranja mora znati i „shvatiti principe u njihovoj najvišoj općenitosti u kojoj pojedinost potpuno iščezava i u kojoj je samo ako je najviša zacijelo unaprijed sadržano rješenje za sve moguće zadatke.”⁵ Drugi dio ovog citata je očita aluzija na Plotinovo *Jedno* za čiju daljnju razradu u ovom eseju nažalost nema mjesta. Uistinu mi je simpatičan ovaj očiti Plotinov utjecaj na Schellinga jer u jednoj rečenici pokazuje ljepotu filozofije sadržanu u učenju misaonih obrazaca potrebnih za razumijevanje filozofije od svojih učitelja filozofije. Navela sam ovaj citat jer je u njemu izražena potreba za apstrahiranjem principa sistema transcendentalnog idealizma. Da vidimo prvo što *Hrvatska enciklopedija* govori o principu:

- a) Princip je ono iz čega nešto proizlazi.
- b) Princip je ono na čemu nešto počiva, a što samo ne proistječe iz nečega drugog i nije svedivo ni na što drugo.

Nasuprot danomu, empirijskomu, nediferenciranomu, princip obično označava nešto zadano, racionalno, razlučeno, ono što predstavlja apsolutni početak svake spoznaje.⁶

Opreka sistem transcendentalnog idealizma / njegovi principi dobar je primjer mijenjanja načina mišljenja protokom vremena i kako ono što je nekada bilo intuitivno shvatljivo, u najmodernijem dobu nije. Danas se sistem shvaća

5 Despot, Branko, Tako kazuje Heraklit, Efežanin, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2005.

6 „Princip”, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50416> (pristup: 21. 4. 2023.)

kao cjelina koja se prva dohvaća pa se zatim dohvaćaju njezini dijelovi. Ako se kreće u konstrukcije ove vrste u bilo kojoj znanosti danas, prvo se polazi od najveće slike pa se onda za razvoj te slike kreće u razmatranje njezinih principa. U modernom dobu se, doduše, također može govoriti o apstrahiranju nekog sistema. Ako govorimo o ideji za neki sistem, pojedinac ju je trebao apstrahirati iz mnoštva drugih ideja u moru ideja, ali ne može se govoriti o tome da se onda kreće u apstrahiranje principa koji čine taj sistem. Ovdje je samo riječ o tome da jednom kada se ima apstrahiran sustav, da se onda kreće u sastavljanje njegovih principa temeljem naučenih činjenica o stvarima ili skupljanju ideja koje postoje od prije. Time je obilježeno znanstveno istraživanje u današnjem dobu. Ovime se povode oni "znanstvenici" za koje Schelling kaže da nisu „ni potaknuti niti došli do riječi jer još više na početima sistema.”⁷ Međutim, ako ove riječi već piše u svojem djelu, a budući da on ovdje očito eksplicitno govori o intelektualnim nemogućnostima ljudi koje ih u njihovim misaonim procesima do istinskog uvida u sistem sputavaju, onda to znači da je ovdje samo rekao da neki ljudi posjeduju način razmišljanja koji ih zbog svoje iskrivljene putanje sputava u namjeri da ikad dođu do istinskog dohvaćanja bilo kojeg sistema. Prema tome, moderni način konstrukcije sistema znači da oni koji rade na njegovom sastavljanju, nikada neće imati istinski uvid u sistem koji konstruiraju. Filozofi su zaslužni za to kako izgleda intelektualna misao društva pa zbog toga, ako su ovakvi većinski u današnjem društvu, to znači da filozofi danas ne obavljaju svoju zadaću. Kod sistema transcendentalnog idealizma drugačija je priča. Da bi se on mogao krenuti primjenjivati, potrebno ga je prvo prihvatiti, ali u ovom kontekstu prvo apstrahirati. Da bi ga bilo moguće apstrahirati, potrebno je prvo apstrahirati njegove principe. Prvo čega se treba prihvatiti jest apstrahiranje principa i tek će onda iz njih takvih apstrahiranih nastati sistem. Apstrahiranje principa znači da oni oduvijek postoje, dok smo se mi samo prihvatili posla kojim ćemo ih dovesti do razine ljudskih spoznajnih mogućnosti. Sistem općenito govoreći u bilo kojem vremenskom periodu imat će svoje principe, no samo postoji razlika u načinima njegovog sastavljanja i tome na koji način se dolazi do njegovih principa. Prema ovome kako sam to iznad objasnila, dvije različite stvari sam zapravo nazvala istim imenom. Principi prema kojima se gradi sustav u današnjem dobu, kako sam to gore napisala, nisu oni isti principi o kojima Schelling piše da iz njih nastaje sistem transcendentalnog idealizma. Ovdje je prije riječ o analozima gdje principi prema kojima se gradi sustav u današnjem dobu imaju samo neke karakteristike, koje dijele s principima, koje je potrebno apstrahirati da bi iz njih nastao sistem poput sistema transcendentalnog idealizma.

Sistem transcendentalnog idealizma, jednom kada bude apstrahiran, omogućit će promjenu u načinu na koji se pristupa znanju. Potrebno je prvo da ga prizna pojedinac. Ako ga ne prizna, to znači da neće moći biti primijenjen, zbog čega Schelling i tako oštroumno objašnjava različite tipove ljudi sa svojim različitim sposobnostima koji utječu na to na koji način će biti primijenjen ili neće. Sistem transcendentalnog idealizma dovodi do nužnosti da se omogući da sve znanje nastane unaprijed, no to ne znači da je on stvorio to znanje, nego je samo stvorio novu perspektivu u kojoj je sve znanje dostupno, ali nije istog trenutka dohvatljivo. To je nova perspektiva o načinu na koji se pristupa znanju, koja znači da će se neupitno uz njezino uspostavljanje pod upitnik staviti i sve istine koje su bile prihvaćene prije nego je ona bila uspostavljena. Dakle, on dovodi i do toga da se ono što je važno kao ustaljena istina „podvrgne ispitu te da pretpostavljajući da će položiti taj ispit dade da proizide iz njega bar u sasvim novoj formi i liku.”⁸ Znanje i istina dva su neupitno povezana pojma jer znanje počiva na istini pa zbog toga promjene u pogledu na jedno za sobom povlače promjene u pogledu na drugo. Schelling izričito piše da je ta mogućnost osebnost sistema transcendentalnog idealizma,⁹ što mogu povezati sa svojim riječima otprije, gdje sam pisala o zamjenjivanju principa sistema nečim izvjesnim i evidentnim. Ako su taj specifičan utjecaj na znanje i istinu njegove osebnosti, to znači da nijedan drugi sistem ne bi na ovaj način mogao djelovati pa se zbog toga ni njegovi principi ne mogu zamijeniti nekim drugim principima. Ako se bi, onda ne bi bila riječ o sistemu transcendentalnog idealizma, nego nekom drugom sistemu koji ne mora značiti uvođenje promjene, a sigurno ne promjene kakva je bila predodređena da se uvede pojavom sistema transcendentalnog idealizma.

Kako se dolazi do toga što sam do sad opisivala? Transcendentalni idealizam prvo treba proširiti u sistem cjelokupnog znanja. Tim činom daje se dokaz o postojanju sistema transcendentalnog idealizma. On će postaviti perspektivu koja će na ustaljene istine djelovati kao filter. One će kroz nju prolaziti i izlaziti iz nje imajući novu formu i lik. Osim toga će se pomoću njega stvoriti novi problemi. Principi transcendentalnog idealizma nasuprot su sistemu kao njegovo počelo stvoritelji novog znanja. To je znanje sistem transcendentalnog idealizma. Oni zbog svoje naravi imaju više suštine od sistema i zbog toga im je omogućeno da budu temelj za stvaranje novoga znanja.

Schelling transcendentalni idealizam pokušava proširiti u sistem cjelokupnog znanja tako da sve dijelove filozofije izlaže u jednom kontinuitetu, a

⁸ Isto, str. 8.

⁹ Isto, str. 8.

cjelokupnu filozofiju kao tekuću povijest samosvijesti, kojoj ono u iskustvu zapisano služi samo kao spomenik ili dokument.¹⁰

Na sve dijelove filozofije transcendentelni idealizam treba biti primijenjen kako bi oni mogli doći pod njegov utjecaj, a sistem transcendentalnog idealizma bi ih mogao provući kroz svoje filtere, tako da iz njega izađu u novoj formi i liku. Principi sistema svoju narav ubacuju u sve znanje koje transcendentalni idealizam zahvati i zbog toga postane dijelom sistema. Filozofija je ono nešto što je u odnosu sa samim sobom, za što je njezino iskustvo sporedna stvar. Ovdje se može povući paralela s onime što sam prije pisala o tome da sistem ne može biti primijenjen ako ga pojedinac ne prihvati. Filozofija mora biti u odnosu sa samom sobom kako bi mogla prihvatiti utjecaj transcendentalnog idealizma, isto kao što i pojedinac mora moći prihvatiti sistem kako bi moglo doći do njegove primjene. Kako bi pojedinac to mogao učiniti, on mora imati određene intelektualne sposobnosti, ali u suštini prvo mora biti siguran u ono što on jest. Tako i filozofija mora biti sigurna u ono što ona je, što se i dokazuje kao činjenica ako je prikazana kao oštro ograničena samosvijest koja sama po sebi ima moć.

Samosvijest ne znači postojanje ljuštore bez ičega u sebi. Iako sam njezin naziv ima potencijala navesti na krivi put mišljenja o njoj, ona je složen sistem sama po sebi. Zbog toga, ako se filozofija na taj način prikaže, to znači da unutar nje postoje dijelovi na određeni način posloženi, koji ju čine samosviješću. Da bi se ona kao takva točno i potpuno sastavila, potrebno je da se njezine pojedine epohe i u njima pojedini momenti točno luče i prikažu u sljedovanju.¹¹ Riječ *lučiti* daje do znanja da njezine epohe jedna iz druge i u njima pojedini momenti, proizlaze. Oni tako izlučeni trebaju biti kronološki u slijedu prikazani jer jedino se tako može dobiti filozofija kao tekuća povijest samosvijesti koja je suvisla cjelina, koja zbog svoje potpunosti neće moći biti propitkivana ni dana na propitkivanje. Njezina potpunost omogućit će joj da ostane zauvijek nepromijenjen kostur. Transcendentelni idealizam će na taj način svojom primjenom sebe na filozofiju kao tekuću povijest samosvijesti sve njezine epohe i njihove momente podvrgnuti svojem djelovanju. Prikaz suvislosti filozofije kao tekuće povijesti samosvijesti je „postupno sljedovanje zorova kroz koje se ja diže do svijesti u najvišoj potenciji.”¹²

Što znači da je prikaz suvislosti filozofije kao tekuće povijesti samosvijesti postupno sljedovanje zorova kroz koje se ja diže do svijesti u najvišoj potenciji? Ovo *Hrvatska enciklopedija* govori o tome što je zor:

10 Isto, str. 8.

11 Isto, str. 9.

12 Isto, str. 9.

- a) Zor je izravni pogled na neku osjetilno danu pojedinačnu stvar koja se pokazuje u svojoj konkretnoj punini bez posredovanja drugih spoznajnih sadržaja.

Zorovi se dijele na osjetilne i duhovne. Osjetilni je vezan za čovjekove organe i usmjeren na pojave tjelesnog svijeta čime se stječe predodžba o njima. Duhovni zor usmjeren je samo na te predodžbe na temelju kojih spoznaje bit stvari.¹³

Zato što je zor izravni pogled na neku osjetilno danu pojedinačnu stvar, to znači da su nam kroz njega osjetilno dane pojedinačne stvari izravno dohvatljive. Kada sebe usmjerimo na taj način spoznaje, onda on dobiva potenciju. Zbog toga što je jastvo način čovjekova sebeočitoivanja¹⁴, a mi se nalazimo na pola puta između prirode i transcendentalnog, mi se koristimo potencijom zora sebezopokrenutu kroz nas da naše jastvo dobivanjem novih spoznaja, što mu ih zor omogućuje, dođe do svoje najviše potencije. Po tome slijedi da filozofija kao tekuća povijest samosvijesti svoje ishodište pronalazi u čovjeku. Ona ne postoji sama po sebi, nego je svojevršno jastvo koje se kroz čovjekove sposobnosti uzdiže do svoje najviše potencije.

Ovo je dovoljan uvid u dublje razmatranje o primjeni sistema transcendentalnog idealizma s naglašenim svim onim dijelovima za koje smatram da su od ključne važnosti za razumijevanje toga, što znači apstrahirati principe sistema transcendentalnog idealizma, sistem sam i što oni tijekom svoje uspostave za sobom dovode. Tijekom čitanja predgovora *Sistema transcendentalnog idealizma* uvidjela sam da Schelling nedovoljno razrađeno predstavlja ono o čemu će u nastavku djela pisati, što je ono što me potaknulo na to da napišem ovaj ogled. Tako ga je napisao jer ga je namijenio onima koji su već upoznati s filozofijom pa će zbog toga razumjeti na što je mislio i kad pročitaju njegove riječi kakve se i sada nalaze u predgovoru, no uvjerenja sam da je filozofija prije svega ljudska znanost, što znači da ako nije iskazana na način da ju razumiju i nefilozofi, onda je nešto u tom procesu pošlo po krivu. Ne tvrdim da Schelling i inače piše nerazumljivo, nego samo da sam zamijetila da je predgovor *Sistema transcendentalnog idealizma* napisao nerazumljivo za onoga tko se ne bavi filozofijom.

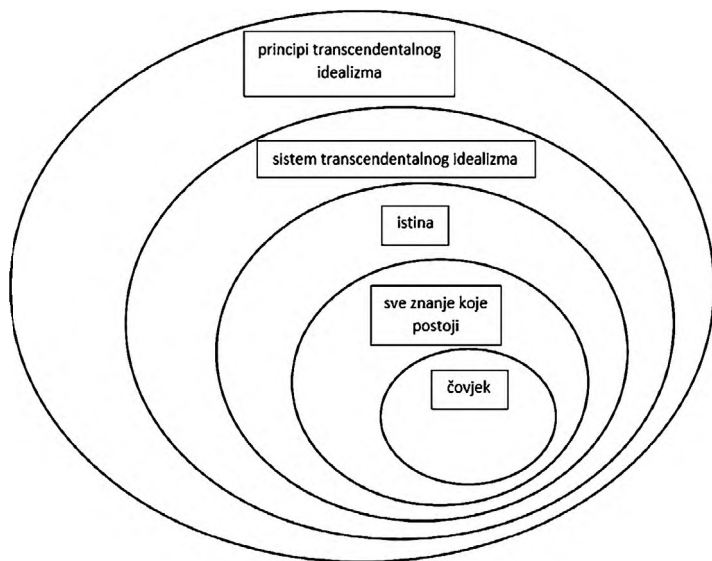
Htjela bih za kraj ukratko navesti što Schelling govori o tome pomoću kojih filozofija se dolazi do svih informacija koje sam u ovom eseju napisala. Taj kraj je pravi početak studija ostatka Schellingove filozofije.

Dokaz posve jednake stvarnosti i transcendentalne i prirodne filozofije u teorijskom pogledu treba tražiti u transcendentalnoj filozofiji, a naročito u prikazu što ga sadržava *Sistem transcendentalnog idealizma*. To znači da je trans-

13 „Zor”, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67402> (pristup: 21. 4. 2023.)

14 „Jastvo”, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28817> (pristup: 21. 4. 2023.)

cendentalna filozofija dokaz za postojanje jednakog teorijskog temelja transcendentale i prirodne filozofije. Schelling se koristi riječima teorijska i praktička filozofija (i na njih zapravo misli) kada govori samo o zemaljskoj prirodi. Zato što se potencije zora koje su u jastvu do izvjesne mjere mogu pokazati i u prirodi¹⁵, moramo osim transcendentale filozofije, koja se ne tiče ničeg iskustvenog, dohvatiti i razmotriti doprinose teorijske i praktičke filozofije koje su čisto ovoprirodne i tiču se iskustvenog. Očito je zašto bi praktička filozofija bila ovoprirodna. Teorijska je ovoprirodna zato što se ono što nju čini nalazi u temeljima prirodne znanosti koja je ovoprirodna. Mislim da su najbolji dokaz za to zašto su nam ovdje potrebne obje filozofije Schellingove riječi, da ako se prizna samo teorijska evidencija, onda se nikada neće moći imati ona evidencija za koju je sposobna prirodna znanost. U suštini, ako se prizna samo teorijska evidencija, to znači da bi se time onemogućavalo prirodnoj znanosti da da svoju evidenciju. Kada bi se uzimali u obzir dosezi samo transcendentale filozofije, to znači da bi se negiralo čovjekovo sebeočitovanje, kojem je zbog načina na koji jastvo koristi zor da dode do svoje najviše potencije potrebno da ga transcendentalna filozofija iz skrivenosti dovede u otkrivenost. Prema tome, ne bi ni postojalo onoga za čije istinsko djelovanje je potrebna transcendentalna filozofija bez čijeg postojanja ni ona ne može djelovati, a to bi i značilo da priroda ili ne postoji ili nije relevantna.

Slika 1. LUČENJE PRINCIPA SISTEMA TRANSCENDENTALNOG IDEALIZMA I SISTEMA SAMOG

Slika 2. SLJEDOVANJE ZOROVA

LITERATURA

Apstrakcija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3449> (pristup: 21. 4. 2023.)

Jastvo, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28817> (pristup: 21. 4. 2023.)

Princip, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50416> (pristup: 21. 4. 2023.)

Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph, *Sistem transcendentalnog idealizma*, Naprijed, Zagreb, 1965., str. 7.–9.

Zor, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67402> (pristup: 21. 4. 2023.)

Despot, Branko, *Tako kazuje Heraklit, Efežanin*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2005.